

CZU: 343.6

NECESITATEA EPISTEMOLOGICĂ A GRADULUI DE PERICOL AL VIOLENȚEI LA CALIFICAREA INFRAȚIUNILOR CONTRA PERSOANEI

Ion SLISARENCO,

doctor în drept,

șef al Catedrei „Drept penal și criminologie”,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0002-1367-7542

Rezumat

Calificarea infracțiunilor contra persoanei cuprinde un proces de gândire complicată, care presupune o trecere controlată de la realitatea faptică la realitatea juridică transpusă de norma penală. În această operațiune epistemologică, gradul de pericol al violenței pentru viața și sănătatea persoanei funcționează ca un criteriu indispensabil: delimitează componente de infracțiune înrudite (omor – vătămare gravă; vătămare gravă – vătămare medie; violență periculoasă – violență nepericuloasă), stabilește componentele tipice sau agravate ale anumitor infracțiuni iar, pe această cale, justifică motivarea previzibilă a soluțiilor legale de calificare pentru fiecare caz în parte. Gradul de pericol al violenței trebuie construit pe o bază dublă: criteriile juridice ale pericolului real, apreciate la momentul amenințării cu aplicarea sau aplicării violenței, și criteriile medico-legale ale gravității vătămarilor cauzate în urma aplicării violenței.

Cuvinte-cheie: calificare, grad de pericol, violență periculoasă, violență nepericuloasă, viață, sănătate, criterii juridice, criterii medico-legale.

Summary

The legal qualification of offences against the person encompasses a complex process of reasoning that entails a controlled transition from factual reality to the legal reality embodied in the criminal norm. In this epistemological operation, the degree of danger posed by violence to a person's life and health functions as an indispensable criterion: it delineates kindred offence structures (homicide - grievous bodily harm; grievous bodily harm - moderate bodily harm; dangerous violence - non-dangerous violence), determines the typical or aggravated forms of certain offences and, in this way, underpins the foreseeable reasoning of the legal qualification adopted in each individual case. The degree of danger of violence must be constructed on a dual basis: the legal criteria of real danger, assessed at the moment of the threat to use or the actual use of violence, and the medico-legal criteria concerning the severity of the injuries

caused as a result of the use of violence.

Keywords: *legal qualification, degree of danger, dangerous violence, non-dangerous violence, life, health, legal criteria, medico-legal criteria.*

Introducere. Calificarea unei infracțiuni contra persoanei prin prisma gradului de pericol al violenței nu se reduce doar la simpla enumerare a elementelor unei infracțiuni și a determinării coincidenței dintre semnele acestor elemente cu semnele faptei prejudiciabile săvârșite în realitatea obiectivă, ci implică o epistemologie convergentă a dreptului penal: cum „cunoaștem” gradul de violență relevant normativ și cum justificăm, în procesul de calificare, că acest grad activează sau nu o anumită componentă de infracțiune? La încadrarea juridică a infracțiunilor contra persoanei, întrebarea este structurală, de esență, deoarece violența se manifestă prin intensitate, durată, modalitate de operare, țintă corporală, context relațional și produce efecte psihice, iar dreptul penal are menirea de a selecta dintre aceste variabile doar pe acelea care sunt apte să susțină cu pregnanță o diferență de tipicitate. În lipsa unui criteriu clar de determinare a gradului de pericol social al violenței, calificarea riscă să devină fie un reflex al rezultatului produs, în ideea că asemenea rezultat a survenit, fie o proiecție maximalistă bazată pe presupuneri dubioase, de altfel inadmisibile în domeniul dreptului penal (*in dubio pro reo*), a unui potențial risc perceput retrospectiv.

Rezultate obținute și discuții. Ideea de grad se regăsește în arhitectura Codului penal al Republicii Moldova prin conceptul de „grad prejudiciabil”, care exprimă evaluarea normativă a faptelor în raport cu valorile ocrotite. Codul penal leagă gradul prejudiciabil de elementele infracțiunii: „gradul prejudiciabil al infracțiunii se determină conform semnelor ce caracterizează elementele infracțiunii: obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă” [1, art.15].

De aici decurge o teză metodologică: gradul de pericol al violenței nu este doar un factor de individualizare a pedepsei, ci poate fi determinant pentru calificare atunci când norma penală diferențiază componentele de infracțiune după intensitatea atingerii aduse vieții, integrității corporale sau sănătății persoanei. Pe cale de consecință, cunoașterea și determinarea gradului de pericol al violenței trebuie integrată în chiar raționamentul de calificare, nu amânată pentru etapa sancționatorie.

În materia violenței, această idee se traduce prin necesitatea de a descrie nu doar urmarea prejudiciabilă ca efect al aplicării violenței, ci și mecanismul, contextul și riscul creat prin amenințarea cu aplicarea sau cu aplicarea propriu-zisă a violenței. Metodologic, este decisivă distincția dintre urmarea prejudiciabilă produsă (*ex post*) și pericolul creat (*ex ante*). Ur-

marea prejudiciabilă este privită ca efect consumat, pe când pericolul este o relație între mecanismul violenței și probabilitatea inevitabilă survenirii unor consecințe tipice negative în condiții obișnuite.

Această distincție a fost formulată expres în interpretarea noțiunii de „violență periculoasă pentru viață și sănătate” de către Plenul Curții Supreme de Justiție: violența periculoasă acoperă atât ipoteza în care s-a soldat cu vătămare medie ori ușoară, cât și ipoteza în care, deși nu a produs aceste urmări, comportă la momentul aplicării, datorită metodei de operare, un pericol real pentru viață și sănătate [2, p.3].

Exemplificările din hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție sunt revelatoare pentru raționamentul *ex ante*: compresiunea gâtului, ținerea îndelungată a capului sub apă, îmbrăcarea unei pungi pe cap ori aruncarea de la înălțime pot să nu producă moartea sau o vătămare medie, dar creează, prin natura lor, un pericol real pentru viață și sănătate [2, p.3]. Importanța epistemologică a exemplului constă în separarea „riscului creat” de „efectul produs”: atunci când efectul nu se realizează din cauze contingente (intervenție rapidă, rezistență fiziologică, întreruperea acțiunii), calificarea rămâne obligată să evalueze riscul concret, nu să reducă analiza la urmările prejudiciabile care au survenit efectiv.

Aceeași logică se regăsește în incriminările contra sănătății persoanei. Vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății include, între alternative, ipoteza în care vătămarea este „periculoasă pentru viață”, alături de pierderi funcționale sau alte consecințe severe; vătămarea medie, în schimb, se definește prin absența pericolului pentru viață și prin dereglarea îndelungată a sănătății ori pierderea considerabilă și stabilă a mai puțin de o treime din capacitatea de muncă [1, art.151, art.152].

Pe de altă parte, noțiunile de „violență periculoasă” și „violență nepericuloasă” sunt categorii juridice, chiar dacă sunt alimentate de date medico-legale. S-a subliniat că aceste noțiuni „nu sunt de natură medicală, ci de natură juridică” [3, p.36]. Expertiza medico-legală furnizează premisa factuală, iar aprecierea juridică stabilește pericolul relevant pentru norma penală.

Plenul Curții Supreme de Justiție arată că violența periculoasă (art.188 CP RM) include: violența soldată cu vătămare medie sau ușoară; sau violența care, fără asemenea urmări, creează la momentul aplicării, datorită metodei, un pericol real pentru viață și sănătate [2, p.2]. Prin urmare, criteriul „pericolului real” operează *ex ante*, nu exclusiv *post factum*.

Violența nepericuloasă este descrisă ca vătămări neînsemnate ori acțiuni care au cauzat dureri fizice, fără a crea pericol pentru viață și sănătate [2, p.1]. Această distincție cere o motivare dublă: ce s-a produs efectiv (urmarea prejudiciabilă); ce risc s-a creat (pericolul).

Rolul expertizei medico-legale este constitutiv pentru cunoașterea

judiciară, fără a substitui raționamentul juridic. Expertiza furnizează datele factuale necesare pentru a exclude confuzii între leziuni și afecțiuni preexistente, între complicații și cauze alternative, între mecanismul violent și patologia de fond, precum și pentru a descrie durata dereglării sănătății și pierderea capacității de muncă în termeni obiectivi. În Decizia privind sesizarea nr. 1g/2017, Curtea Constituțională a relevat trăsăturile distinctive ale vătămării medii (lipsa pericolului pentru viață; lipsa urmărilor caracteristice vătămării grave; dereglarea îndelungată a sănătății; pierderea considerabilă și stabilă a mai puțin de o treime din capacitatea de muncă) [4, p.7].

Criteriile medico-legale sunt esențiale pentru obiectivare. În literatura medico-legală se arată că prezentarea unor concluzii prealabile și ipotetice privind gravitatea vătămării corporale este interzisă [5, p.228].

Din perspectivă epistemologică, enumerarea trăsăturilor distinctive ale vătămării medii este de fapt o „hartă” a delimitării: ea obligă la o motivare care explică nu doar ce s-a constatat, ci de ce acele constatări satisfac (sau nu) fiecare trăsătură tipică. În același timp, Curtea Constituțională a indicat că determinarea gradului și a caracterului vătămărilor este legată de expertiza judiciară și că reperele de apreciere sunt stabilite în regulamentul aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 534 din 26 iulie 2023. [6, p.5] Această observație este importantă pentru previzibilitate: standardizarea criteriilor de evaluare va reduce calificările echivoce între cauze comparabile.

În planul delimitărilor de calificare, gradul de pericol devine decisiv în „zonele de limită”. Prima zonă privește delimitarea dintre vătămare și omor, inclusiv tentativă. Epistemologic, o tentativă de omor poate produce leziuni care, izolate, ar putea fi încadrate la un nivel inferior, dar mecanismul (zona vulnerantă, intensitatea, repetitivitatea), concomitent cu reprezentarea psihică a făptuitorului, poate revela orientarea către suprimarea vieții ori acceptarea unui rezultat letal.

În oglindă, o vătămare gravă poate fi periculoasă pentru viață fără ca făptuitorul să fi urmărit moartea, diferența stabilindu-se printr-o analiză integrată a pericolului și a vinovăției.

A doua zonă privește delimitarea dintre vătămarea gravă și vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății. Practica este tentată să transforme criteriile în formule rigide, însă o astfel de rigidizare poate produce erori epistemice: intervențiile medicale salvatoare pot reduce consecințele, fără a elimina pericolul creat; comorbiditățile pot amplifica urmările, fără ca mecanismul violent să fi fost, în sine, periculos pentru viață; leziunile multiple pot genera un efect cumulativ care schimbă evaluarea. În asemenea situații, motivarea calificării trebuie să arate explicit cum a fost apreciat riscul *ex ante* și cum au fost interpretate datele medico-legale în raport cu semnele tipice [4, p.7].

A treia zonă privește violența cu caracter relațional și repetitiv, cum ar fi, în special, violența în familie. Aici, gradul de pericol nu se evaluează doar episodic, ci și cumulativ: repetitivitatea, controlul coercitiv, dependența și vulnerabilitatea pot transforma o succesiune de acte aparent „minore” într-o atingere gravă a integrității și demnității. Analiza juridico-penală a art.201¹ Cod penal al Republicii Moldova, ne permite să constatăm că în norma ce incriminează violență în familie sunt de fapt reunite mai multe variante tipice și variante agravate ale infracțiunii, ceea ce impune o delimitare atentă față de componentele clasice ale vătămărilor integrității corporale sau a sănătății persoanelor. Epistemic, evaluarea cumulativă presupune reconstruirea regimului de violență ca fenomen unitar, nu ca o serie de episoade izolate.

A patra zonă privește violența psihică. Dacă protecția penală ar fi limitată la ceea ce este cuantificabil somatic, ea ar rămâne insuficientă în fața constrângerii și intimidării. În asemenea situații, gradul de pericol se stabilește prin realismul amenințării și prin circumstanțele care o fac realizabilă, iar probațiunea este preponderent contextuală. Plenul Curții Supreme de Justiție a indicat că, pentru aprecierea amenințării, trebuie analizate caracterul ei, obiectele/arma, locul și timpul, numărul participanților și alte circumstanțe relevante [2, p.3]. Prin urmare, criteriul epistemic nu este „măsurabilitatea medicală”, ci credibilitatea și potențialul de realizare a pericolului în context.

A cincea zonă privește violența care atinge pragul tratamentelor inumane sau degradante și, în particular, tortura. Interdicția din Convenția Europeană a Drepturilor Omului are caracter absolut [7, art.3]. În jurisprudența Curții Europene, pragul de severitate este relativ și depinde de circumstanțe precum durata, efectele fizice și mentale și vulnerabilitatea persoanei, iar obligațiile statului includ și obligația procedurală de investigare efectivă a plângerilor credibile. [8, p.6] Acest cadru este relevant și pentru calificare: el impune o evaluare a severității care nu se reduce la leziuni, ci include suferința, scopul și contextul de putere.

Privit ca instrument epistemic, gradul de pericol al violenței presupune o structură de raționament aptă de control: judecata asupra mecanismului (modalitatea, mijloacele, regiunea corporală, durata); judecata asupra riscului *ex ante* (urmările tipice previzibile în condiții obișnuite); judecata asupra rezultatului *ex post* (urmările efective, în termeni medico-legali și funcționali); judecata asupra imputării (în ce măsură riscul și rezultatul sunt atribuibile psihic și juridic făptuitorului). O motivare judiciară de calitate face vizibile aceste trepte, astfel încât controlul ierarhic și controlul public să poată verifica raționamentul calificării, nu doar concluzia.

Astfel, în lumina celor expuse, putem afirma că „gradul de pericol al violenței” este un concept juridic (ține de tipicitate și de delimitarea între

componente), dar se sprijină pe date obiective medico-legale (țin de constatarea leziunilor și a efectelor asupra vieții și sănătății). O construcție exclusiv juridică (fără ancoră medico-legală) riscă să devină intuitivă; una exclusiv medicală (fără filtru juridic) riscă să confunde severitatea clinică cu gravitatea normativă. În consecință, evaluarea trebuie făcută pe o bază dublă: **criteriile juridice** ale pericolului real, apreciate la momentul amenințării cu aplicarea sau aplicării violenței, și **criteriile medico-legale** ale gravității vătămărilor cauzate în urma aplicării violenței.

În opinia noastră, din categoria criteriilor juridice ale „pericolului real”, apreciate la momentul amenințării cu aplicarea sau aplicării violenței, și care ar putea determina gradul de pericol al violenței, ar trebui să facă parte următoarele:

1. Modalitatea de exercitare a violenței (mecanismul vulnerant): strangulare, asfixie, comprimarea gâtului, loviri repetate, aruncare de la înălțime, imobilizare prelungită, împingere în mediu periculos etc. Mecanismul poate fi intrinsec letal/periculos chiar fără leziuni „spectaculoase”.

2. Zona vizată și direcția atacului: regiuni vitale (cap, gât, torace), orientarea loviturilor/împingerii către astfel de regiuni, posibilitatea atingerii organelor vitale.

3. Mijloacele/instrumentele folosite: armă, obiect contondent, instrument tăietor-înțepător, substanțe otrăvitoare, orice mijloc care sporește potențialul letal; inclusiv folosirea unor obiecte improvizate, în funcție de modul de utilizare.

4. Intensitatea, durata și repetitivitatea actelor: numărul loviturilor, durata constrângerii/asfixiei, continuitatea agresiunii, pauze scurte urmate de reluare - toate cresc probabilitatea unei urmări grave.

5. Contextul situațional (condiții de mediu): spațiu izolat, imposibilitatea victimei de a solicita ajutor, loc închis, prezența obstacolelor/riscurilor (scări, geamuri, apă, trafic), momentul (noaptea), lipsa intervenției terților.

6. Raportul de forțe și vulnerabilitatea victimei: vârsta, starea de sănătate, sarcină, handicap, stare de ebrietate, minoritate, dependență, poziție de neputință; precum și superioritatea fizică/numerică a agresorilor.

7. Comportamentul ulterior relevant pentru risc: continuarea agresiunii după cădere/inconștiență, împiedicarea respirației, refuzul de a permite apelarea ajutorului; acestea pot indica creșterea conștientă a pericolului.

8. Pentru amenințare: realismul și iminența amenințării: dacă amenințarea era **capabilă să fie executată** (acces la armă/mijloace), proximitatea, gesturile concomitente, antecedentele, raportul de dependență; și dacă a creat o constrângere reală asupra victimei.

9. Imputarea subiectivă a riscului: dacă făptuitorul a prevăzut sau trebuia să prevadă riscul și l-a acceptat; acest element este esențial mai ales

în delimitarea între forme de vinovăție și în „frontiera” dintre vătămare și tentativa de omor.

Din categoria criteriilor medico-legale ale gravității **vătămarilor cauzate în urma aplicării** violenței și care ar putea determina gradul de pericol al violenței aplicate, în opinia noastră, ar trebui să facă parte:

1. Natura leziunilor: contuzii, echimoze, plăgi, fracturi, luxații, arsuri, leziuni interne, hemoragii etc.

2. Localizarea și întinderea: regiuni anatomice afectate, caracterul vital al regiunii, suprafața/volumul afectat, leziuni multiple și distribuția lor.

3. Severitatea clinică și funcțională: afectarea organelor/sistemelor, tulburări funcționale (respirație, circulație, neurologic), pierderi senzoriale, tulburări psihice determinate.

4. Caracterul „periculos pentru viață” al vătămării: semne clinice/paraclinice care indică risc vital (de exemplu: insuficiență respiratorie acută, hemoragii masive, traumatisme cranio-cerebrale severe, leziuni ale organelor vitale).

5. Durata dereglării sănătății și evoluția: numărul de zile de îngrijiri medicale, spitalizare, recuperare; persistența simptomelor; complicații post-traumatice.

6. Pierderea capacității de muncă (temporară/stabilă) și gradul ei: cuantificare medico-legală a diminuării funcționale, inclusiv praguri utilizate în practica medico-legală.

7. Consecințele ireversibile: mutilare, desfigurare, pierderea unui organ/funcții, invaliditate, boală cronicizată post-traumatic.

8. Mecanismul de producere și compatibilitatea: corelarea dintre leziuni și relatarea faptelor; determinarea instrumentului probabil (contondent/tăietor/înțepător), direcția forței, cădere, lovire etc.

9. Legătura causală medico-legală: dacă vătămarile suferite sunt consecința directă a violenței, rolul factorilor preexistenți, intervenția unor cauze terțe/alternative, contribuția complicațiilor.

10. Vechimea leziunilor și dinamica: datarea aproximativă, supra-puneri temporale, indicii de repetitivitate (leziuni de vârste diferite), relevante mai ales în violența sistematică.

În sinteză, concluzionăm că necesitatea epistemologică a gradului de pericol al violenței la calificarea infracțiunilor contra persoanei face posibilă delimitarea între componente și între forme, menținând coerența sistemului dreptului penal și respectând principiul legalității. În plan practic, aceasta presupune: corelarea explicită dintre mecanism și risc (*ex ante*) și dintre risc și urmări (*ex post*); integrarea expertizei medico-legale în raționamentul juridic, fără a transforma criteriul medical în criteriu exclusiv; și o motivare care rămâne verificabilă prin criterii comune, nu prin formule de circumstanță.

Referințe bibliografice

1. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. Republicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.72-74 (195), 14.04.2009.
2. Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova. Hotărârea Plenului nr. 23 din 28.06.2004 „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2004, nr.8.
3. Crijanovschi S., *Estimarea corectitudinii interpretării judiciare a șantajului săvârșit cu aplicarea violenței nepericuloase și periculoase pentru viață sau sănătate*. În: Revista Națională de Drept, 2011, nr.9, p.36-37.
4. Curtea Constituțională a Republicii Moldova. Decizia nr. 4 din 19.01.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 1g/2017 (stabilirea gradului de vătămare medie a integrității corporale sau a sănătății). <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=317> (accesat la 08.12.2025).
5. Baci Gh., *Curs de medicină legală* (pentru facultățile de drept). Chișinău, 2013, 303 p.
6. Curtea Constituțională a Republicii Moldova. Decizia din 04.06.2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 48g/2024 (textul „vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății” în art.213 lit.a) CP RM). https://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_56_2024_48g_2024_rou.pdf (accesat la 08.12.2025).
7. Council of Europe. European Convention on Human Rights (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms). https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG (accesat la 08.12.2025).
8. European Court of Human Rights. Guide on Article 3 of the Convention – Prohibition of torture. https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_3_eng (accesat la 08.12.2025).